

Herstelrecht en de strafrechtadvocaat 2.0

Alrik de Haas

Aan het verzoek om vanuit de invalshoek van de strafrechtadvocaat een bijdrage te leveren aan dit nummer, voldoe ik graag.¹ Herstelrecht heeft mij namelijk vanaf het eerste uur gegrepen, vanwege de immense toegevoegde waarde die daarvan kan uitgaan voor alle betrokkenen in een strafzaak. Het onderwerp verdient blijvende aandacht.

1 Perspectief

Op vrijdag 22 februari 2013, toen in ons land het herstelrecht pas in de kinderschoenen stond,² kreeg de verhouding tussen herstelrecht en strafrechtadvocaat aandacht in een workshop tijdens een symposium in Den Haag op de Europese Dag van het slachtoffer. Ik was die dag, voor zover ik weet, de enige advocaat tussen honderden slachtoffergerichte bezoekers. Kim Roelofs (voormalig advocate en bemiddelaar bij Slachtoffer in Beeld, hierna: SiB) verzorgde met mij een workshop. Samen hebben wij uit eigen ervaring de positieve uitwerking van toepassing van herstelrecht voor het slachtoffer én de verdachte/dader in strafzaken in beeld kunnen brengen.³

Inmiddels is het belang van herstelrecht in ons land niet meer weg te denken en in toenemende mate zijn de positieve effecten ervan tot in de rechtszaal hoorbaar.⁴ Herstelbemiddeling met slachtoffer of nabestaanden is zelfs sinds enige jaren in de executiefase binnen DJI een onderdeel geworden van het detentie & re-integratieplan (binnen het dagprogramma of in een training als 'Kies voor Verandering').⁵

In het *Advocatenblad* heb ik meer recent onder de titel 'Het voordeel van bemiddelen' mijn visie uiteengezet op herstelrecht in strafzaken vanuit de invalshoek van de strafrechtadvocaat. Ik heb betoogd dat het juist bij de rol en taakopvatting van de strafrechtadvocaat zou passen onder omstandigheden de initiator te zijn van

- 1 Met dank aan Jacques Claessen voor het becommentariëren van een eerdere versie van dit artikel.
- 2 In art. 51h Sv is de herstelbemiddeling geregeld. Het wetsartikel was toen zeer vernieuwend.
- 3 Zie het verslag van deze dag onder de titel 'Geen strafrecht zonder herstelrecht' op www.slachtofferhulp.nl/Actueel/Dag-van-het-Slachtoffer.
- 4 Slachtoffers en daders zijn allen mensen die vanwege de gevolgen van ingrijpende gebeurtenissen baat kunnen hebben bij bemiddeling. Herstelrecht dient zeker in strafzaken die daarvoor geschikt zijn actief onder de aandacht te worden gebracht. Zie de opinie hierover van J. Bijlsma en J. Dierx op: www.volkskrant.nl/opinie/zet-mediation-in-voor-groepsaanranders-en-hun-slachtoffers~a4229002.
- 5 <http://djizien.dji.nl/djizien/artikel/slachtoffer-in-beeld/index.cfm>.

Alrik de Haas

inschakeling van een mediator.⁶ Indien mogelijk kan herstelrecht in een vroeg stadium van het strafproces worden toegepast, met als bijkomend voordeel dat zowel het slachtoffer als de verdachte daar al gedurende de berechting op enige manier baat bij heeft. Daar is fundamenteel niets tegen.

Interessant is in dit verband de nadien per 1 januari 2015 ingevoerde nieuwe Advocatenwet. In artikel 10a Advocatenwet zijn de kernwaarden voor de advocatuur gecodificeerd.⁷ Enige kennis en skills om gevallen die zich lenen voor een eventuele herstelbemiddeling te onderscheiden passen wat mij betreft bij de kernwaarden partijdigheid en deskundigheid.

Afgelopen jaren heb ik in allerlei stadia van het strafproces en door heel het land in tientallen uiteenlopende strafzaken ervaring met herstelbemiddeling opgedaan.⁸ De gemene deler hiervan is dat er voor mij geen enkele reden bestaat terug te komen op wat ik in voormeld artikel over de rol van de strafrechtadvocaat in relatie tot herstelrecht heb uiteengezet. Ik blijf het herstelrecht een warm hart toedragen, simpelweg omdat het ertoe doet.

De strafrechtadvocaat heeft op dit moment naar mijn overtuiging in de praktijk de belangrijkste rol voor het herstelrecht in strafzaken, omdat officieren en rechters er uit zichzelf zelden over beginnen.

Ik zal dit hierna illustreren aan de hand van enkele qua soort en strafbedreiging uiteenlopende strafzaken waarin ik als strafrechtadvocaat optrad.⁹ De gevallen maken duidelijk hoe de strafrechtadvocaat in diverse stadia van het strafproces op soms heel creatieve wijze herstelrecht met het strafrecht kan laten vervlechten, in het belang van het slachtoffer én de verdachte of veroordeelde.

2 De strafpraktijk en toepassing van herstelrecht

Ik zal in het volgende de stadia van het strafproces in ruime zin gebruiken om de casuïstiek te ordenen en te presenteren. Eerst dus een voorbeeld van herstelrecht voorafgaand aan een (eventuele) vervolging.

2.1 Herstelrecht voorafgaand aan een (eventuele) vervolging

- *Casus 'ruzie jeugdigen op camping'*

Clïent (minderjarig) en een leeftijdsgenoot kwamen tijdens een vakantie op een camping in 2015 met elkaar in conflict. Ze waren op een heuveltje aan het chillen

6 Alrik de Haas (2014) Het voordeel van bemiddelen, *Advocatenblad*, 2, 22-23. Zie: Tekst & Commentaar Sv bij art. 51h Sv onder punt. 8 (Literatuur).

7 Onafhankelijkheid, partijdigheid, deskundigheid, integriteit, vertrouwelijkheid.

8 Eén van mijn eerste zaken die ik ter bemiddeling heb voorgedragen, was de zaak van Tyson M. Hij overviel in 2012 met andere jongeren een snackbar in Arnhem, schreef een emotionele brief aan het slachtoffer en met inschakeling van SiB is uiteindelijk op zeer geslaagde wijze bemiddeld. Zie: www.hartvannederland.nl/top-nieuws/2014/dader-gaat-confrontatie-aan-met-slachtoffer.

9 Om privacyredenen zijn telkens de (plaats)namen gefingeerd.

en met takken aan het klooiën. Op een gegeven moment werd cliënt volgens eigen zeggen door een vriend van hem geduwd, waardoor hij tegen de leeftijdsgenoot viel. Cliënt had geen mes bij zich. De leeftijdsgenoot en enkele getuigen gaven echter aan dat cliënt hem zou hebben mishandeld door te schoppen en dat daarbij ook is bedreigd met een mes.

Ik stond de cliënt ook na de piketfase, in aanwezigheid van zijn ouders, bij op een speciale zitting zonder aanwezigheid van een rechter, een zogeheten ‘Oproeping Ten Parkette’ (OTP-zitting) die heeft plaatsgevonden bij het parket Noord-Holland. Op initiatief van de verdediging bleek de parketsecretaris bereid de zitting aan te houden in afwachting van het alsnog opstarten van een traject herstelbemiddeling. Er bevond zich in het dossier veel belastend bewijsmateriaal voor een bedreiging/mishandeling van het slachtoffer. Mocht de zaak voor een rechter worden aangebracht, dan zou een veroordeling hoogstwaarschijnlijk zijn.

De zaak werd in overleg met de Raad voor de Kinderbescherming aangemeld bij SiB. Er heeft een geslaagde mediation plaatsgevonden, vastgelegd in een eindovereenkomst in 2016. Daarin stond dat beide jongens in aanwezigheid van hun moeder en onder leiding van een bemiddelaar over het incident hebben gesproken. De jongens wilden ten behoeve van de verdere afhandeling van de strafzaak door het Openbaar Ministerie of de rechtbank terugkoppelen dat de kwestie is uitgepraat. De aangeboden excuses zijn aanvaard. Angstgevoelens bij het slachtoffer zijn weggenomen. Voortaan zullen de jongens elkaar op de camping groeten en met rust laten. De jongens zullen hun vrienden niet langer bij het incident betrekken. Beide jongens hielden een goed gevoel over aan het gesprek en waren opgelucht. Voortaan kunnen gelet hierop cliënt en zijn ouders weer op de camping verblijven.

Naar aanleiding van de overeenkomst is de zaak met een *transactie* afgedaan, waarbij cliënt enkel de verplichting op zich hoefde te nemen de door het slachtoffer geleden schade te vergoeden.

2.2 Herstelrecht gedurende de vervolgingsfase

• *Casus ‘mishandeling kleinkind door buurvrouw’*

Een jeugdige kleinzoon werd in de achtertuin van zijn opa en oma door de buurvrouw (latere verdachte) besproeid met een hardnekkige vloeistof. De jongen schreeuwde van de pijn en de schrik. De opa ontfermde zich over de jongen. Hier van is aangifte gedaan ter zake van mishandeling. Opa en oma verzochten mij om rechtsbijstand, nadat de buurvrouw door de officier van justitie werd gedagvaard.

Tijdens een bespreking bij mij op kantoor kwam de wens naar voren het vooral bij te willen leggen met de buurvrouw, omdat opa binnen afzienbare tijd euthanasie zou laten verrichten en oma met de buurvrouw ‘verder moet’. Een schadevergoeding inbrengen in het strafproces was bijzaak.

Voor het eerst meldde ik – bij SiB – een zaak namens het slachtoffer aan met als doel te onderzoeken of er mogelijkheden bestaan tot een slachtoffer-daderge-

Alrik de Haas

sprek. De buurvrouw bleek hiervoor niet open te staan. Een kort verslag over dit initiatief werd toegezonden aan de officier van justitie (ter voeging bij de processtukken). Hierop kwam tot op heden geen inhoudelijke reactie van de officier van justitie.

- *Casus 'gewapende overval bejaard echtpaar'*

Cliënt (adolescent) werd verdacht van het medeplegen van een gewelddadige woningoverval op een bejaard echtpaar in 2013.¹⁰ Ik heb cliënt meermalen gedurende zijn voorlopige hechtenis bezocht in het huis van bewaring en daarbij ook besproken 'iets te doen' richting de slachtoffers. Ik sprak onder meer met cliënt over de spijt die hij aangaf te hebben, dat dit vaak diep van binnen zit en dat het van grote waarde kan zijn als slachtoffers oprechte woorden van deze strekking rechtstreeks van de 'dader' horen. Cliënt gaf na een periode van nadenken toestemming de zaak aan te melden bij SiB met als doel te onderzoeken hoe de slachtoffers zouden staan tegenover een vorm van bemiddeling.

Ik adviseerde cliënt het contact met de slachtoffers niet rechtstreeks of via mij als advocaat te laten verlopen. Een bemiddelaar is immers neutraal en onafhankelijk, bij uitstek de aangewezen persoon om de slachtoffers op een juiste wijze te benaderen en in te schatten welke stappen voor beide partijen haalbaar zijn. Bovendien moest worden voorkomen onbedoeld angst of wantrouwen aan de zijde van de slachtoffers te vergroten. De bemiddelaar bezocht zowel de cliënt als de slachtoffers.

Uiteindelijk gaven de slachtoffers te kennen open te staan om een brief te ontvangen van cliënt. Er kwam een briefcontact over en weer, parallel aan de strafzaak die nog inhoudelijk moest worden behandeld. In reactie op de brief van cliënt schreven de slachtoffers een brief terug, waaruit ik een passage citeer waarvan de inhoud veelzeggend is:

'Jan, Wat waren we blij met je brief. En dat je er spijt van hebt, gelukkig maar. Maar dat houdt niet in dat je geen straf verdient. Met ons is het redelijk goed. De ene dag wat beter dan de andere (...). We hopen dat je deze brief niet één keer, maar telkens opnieuw leest. Dan kom jij er ook wel door. Sterkte!'

Een slachtoffer-dadergesprek zal in de toekomst mogelijk nog volgen.

- *Casus 'veroorzaken dodelijk verkeersongeval'*

Een 25-jarige cliënt heeft in 2014 door gevaarlijk rijgedrag, onder invloed van alcohol, een dodelijke aanrijding veroorzaakt op de autosnelweg. Cliënt heeft met de auto van vader de bus van het slachtoffer geraakt, waardoor deze van de weg is geraakt. De bestuurder van de bus verloor de macht over het stuur en de bus kwam op zijn kant in het water terecht. Cliënt is verderop nog gestopt, maar vertrok uiteindelijk.

¹⁰ Zie de casus op <http://opsporingverzocht.avrotros.nl/zaken/zaak/gewelddadige-gewapende-overval-op-ouder-echtpaar-aan-de-bulderweg>.

Clïënt heeft nooit het risico willen lopen een verkeersongeval te veroorzaken, laat staan dat daardoor iemand levensgevaar zou lopen. Het valt cliënt zwaar te moeten leven met de gedachte dat door zijn toedoen uiteindelijk het slachtoffer is overleden en nabestaanden daardoor zoveel verdriet hebben.

Clïënt heeft na uitgebreide informatie die ik hem heb verstrekt over de betekenis van herstelrecht ermee ingestemd dat ik de zaak al in de fase van berechting van de strafzaak zou aanmelden bij SiB.

De bemiddelaar van SiB heeft met cliënt en nabestaanden contact gezocht. De nabestaanden bleken helaas (nog) geen behoefte hebben aan contact. Zij gaven aan 'eerst juridische duidelijkheid te wensen'. Clïënt heeft dit gerespecteerd.

De zaak is met een onherroepelijk eindvonnis afgedaan en cliënt komt binnen afzienbare tijd vrij. Clïënt zou bij die stand van zaken overwegen de nabestaande(n) opnieuw te vragen of enige vorm van contact met hem op prijs wordt gesteld. Op het moment van schrijven van dit artikel hoeft dat niet meer, want de partner (nabestaande) van het slachtoffer heeft zelf telefonisch contact opgenomen met de bemiddelaar en aangegeven alsnog een gesprek met cliënt aan te willen gaan. De bemiddelaar gaat cliënt opnieuw bezoeken om hierover door te spreken.

- *Casus 'ramkraken tankstations'*

In een 'ramkraak-zaak' stond ik één van de twee verdachten bij (een 23-jarige jongeman). Hij werd onder meer verdacht van diverse (pogingen tot) diefstallen van sigaretten en geld uit tankstations gevestigd in diverse plaatsen in 2013. Clïënt was een grotendeels bekende verdachte. In overleg met cliënt, zijn ouders en persoonlijk begeleider meldde ik ruimschoots voorafgaand aan de (inhoudelijke) terechtzitting de zaak bij SiB aan met als doel met de verschillende tankstationhouders contact te leggen en te verifiëren of er mogelijkheden bestaan tot bemiddeling.

Eén van de tankstationhouders stond open voor een rechtstreeks contact met cliënt. Dit contact is onder begeleiding van de bemiddelaar tot stand gekomen, waarna de overeenstemming werd bereikt dat cliënt in een naast het betreffende tankstation gelegen pand schilderwerkzaamheden verricht. De tankstationhouder heeft door deze onbetaalde arbeid als het ware zijn eigen risico dat hij 'erbij in was geschoten' terugverdiend.

Tijdens de inhoudelijke terechtzitting heeft de verdediging bij pleidooi een terugkoppelingsverslag ter zake de bemiddeling overgelegd. De rechtbank heeft cliënt uiteindelijk voor drie van de vier tenlastegelegde feiten veroordeeld. De rechtbank heeft bij het bepalen van de strafmaat uitdrukkelijk rekening gehouden met het feit dat het initiatief tot de ramkraken niet kwam van cliënt, dat hij openheid van zaken heeft gegeven op de zitting en dat cliënt *'zich zelfstandig heeft verantwoord tegenover zijn slachtoffers door het verrichten van onbetaalde arbeid in het kader van Slachtoffer in Beeld en betaling van het benzinegeld'*. Hierdoor zag de rechtbank aan-

Alrik de Haas

leiding geen langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf op te leggen dan voor de duur van het voorarrest.¹¹

Onlangs sprak ik cliënt nog bij mij op kantoor vanwege een nieuwe kwestie. Cliënt vertelde nog altijd terug te kijken op een heel prettige bemiddeling en gaf aan dat de confrontatie met een van de slachtoffers veel meer impact op hem heeft gehad dan de behoorlijke gevangenisstraf die de rechtbank hem oplegde.

2.3 *Herstelrecht gedurende de fase van berechting*

- *Casus 'portemonneediefstal'*

Cliënt (minderjarig) werd verdacht van het op twee dagen van 2014 ontvreemden van een portemonnee uit de sportschool telkens ten nadele van eenzelfde persoon.

Tijdens de eerste terechtzitting voor de kinderrechter is de zaak op verzoek van de verdediging aangehouden voor het opmaken van een rapportage door de jeugdreclassering. Uitdrukkelijk achtte de kinderrechter het ook van belang gelegenheid te bieden een mediator in te schakelen om mogelijkheden tot herstelbemiddeling te onderzoeken, waarvan ook de door het slachtoffer in het strafproces gevorderde schade onderdeel kon zijn.

Ik heb ditmaal een mediator buiten SiB ingeschakeld, met wie cliënt al contact had gehad.¹² De herstelbemiddeling kwam tot stand en heeft geleid tot een vaststellingsovereenkomst. In deze overeenkomst staat onder meer dat cliënt oprecht spijt heeft betuigd en dat dit door het slachtoffer is geaccepteerd. Cliënt had in overleg met zijn vader de financiële schade inmiddels voldaan aan het slachtoffer. Het slachtoffer (hoewel 'arme student') was meer content met de verklaring van cliënt dan met de schadeloosstelling in euro's.

De vader van cliënt kreeg middels de mediation ook ruimschoots de gelegenheid om als het ware zijn excuses aan te bieden voor de daad van zijn zoon. Dit excuus had veel effect op zowel cliënt (de dader) als slachtoffer. Cliënt had het zich nooit gerealiseerd hoezeer zijn vader zich schaamde voor wat zijn zoon had gedaan.

Cliënt is naar aanleiding van de nadere terechtzitting uiteindelijk door de kinderrechter veroordeeld ter zake verduistering respectievelijk diefstal. De kinderrechter heeft aannemelijk geacht dat cliënt onder druk van medescholieren de feiten heeft begaan. De kinderrechter heeft cliënt een lichte straf opgelegd, namelijk een geheel voorwaardelijke werkstraf voor de duur van twintig uur.

De kinderrechter heeft complimenten geuit over de medewerking van cliënt en sprak het vertrouwen uit dat het voor het vervolg allemaal wel goed met hem zal gaan. De vordering benadeelde partij is gelet op de uitkomst van het bemiddelingstraject volledig afgewezen.

11 Zie de positieve overwegingen onder punt 7, p. 5-6 vanwege door cliënt 'verrichte hersteldaden' in Rb. Gelderland (Zutphen) 8 augustus 2014, parketnummer 05/720053-13.

12 Annet Last (AnySolution gevestigd te Putten).

2.4 Herstelrecht gedurende de tenuitvoerleggingsfase

- *Casus 'verduistering in scoutinggebouw'*

Clïente (minderjarig) en een ex-vriendin hebben samen uit een scoutinggebouw in 2014 een geldkist gestolen. Clïente werd gedagvaard. Tijdens een gesprek aan huis bij clïente, in aanwezigheid van haar ouders, bleek zij oprecht spijt te hebben van de diefstal. Er leek een verband te bestaan met haar bijzondere persoonlijke problematiek. Clïente zou graag haar excuses willen aanbieden en voor zover mogelijk zaken herstellen. De ouders ondersteunden dit voornemen.

Ik verzocht de officier van justitie om ermee in te stemmen de zaak eerst ter bemiddeling uit te zetten bij SiB. Wat de officier van justitie betreft zou een bemiddelingstraject op een later moment door de verdediging afzonderlijk van de strafzaak kunnen worden ingezet. De officier van justitie achtte het van groot belang de zaak op korte termijn inhoudelijk door de rechter te laten behandelen. De eventuele mogelijkheden tot bemiddeling tussen clïente en de benadeelden bleken kennelijk door politie/officier van justitie/Raad voor de Kinderbescherming niet eerder besproken.

Clïente werd veroordeeld door de kinderrechter.

Na beëindiging van de strafzaak bleef clïente gemotiveerd haar 'zaak' aan te melden bij SiB. De zaak is vervolgens zeer geslaagd bemiddeld. Uit het terugkoppe-
lingsverslag citeer ik:

'De bemiddeling is goed geweest voor zowel de dader als de mensen van de scouting. Laatste vraag van de scoutingjongens was of de dader nog wist waar ze het geldkistje gedumpt had. Ze kon de plek wel uitleggen maar heel gedetailleerd bleek toch lastig. Ik besloot vervolgens met de hele groep er naar toe te lopen. Daar hebben ze ruim een half uur met elkaar in de brandnetels staan stampen in de hoop het kistje te vinden. Vervolgens hebben ze iemand er bij opgetrommeld met een metaaldetector.

Helaas hebben ze uiteindelijk het geldkistje niet gevonden, maar het was een hilarisch tafereeltje om te zien. Al met al een leuke bemiddeling. Zie foto!'

- *Casus 'mishandeling in verband met openstaande schuld'*

Clïent was ruim drie jaar uit de wettelijke schuldsanering, met een schone lei, toen op een zaterdagochtend in 2016 uit het niets een crediteur betaling eiste vanwege een gestelde openstaande vordering. Het bleek een fake nota zijn. De emoties liepen op en clïent gaf een vuistslag tegen de neus van de crediteur (het latere slachtoffer). De zaak kwam voor de politierechter. Clïent werd verdacht van mishandeling.

Naar aanleiding van correspondentie tussen verdediging en de zaaksofficier van justitie voorafgaand aan de terechtzitting, besloot de zaaksofficier van justitie alsnog als verwijzer op te willen treden richting SiB. De zaaksofficier van justitie had namelijk kort voor de terechtzitting contact gezocht met het slachtoffer. Het slachtoffer bleek bereid mee te werken aan een SiB-traject.

De politierechter hield de zaak op verzoek van de verdediging niet aan in afwachting van de uitkomst van de herstellbemiddeling, maar veroordeelde clïent wegens

Alrik de Haas

mishandeling. Op het punt van de strafafdoening halveerde hij de strafeis en kwam tot oplegging van een 'kale' taakstraf voor de duur van vijftien uur en een gedeeltelijke toewijzing van de door het slachtoffer gevorderde schadevergoeding, vanwege de bereidheid van cliënt ook na beëindiging van de strafzaak open te staan voor herstelbemiddeling.

Op het moment van schrijven van dit artikel bevestigde de zaakofficier van justitie de zaak inmiddels ter bemiddeling te hebben aangemeld bij SiB.

3 Hoe verder? Naar een initiatiefwetsvoorstel betreffende regels van herstelprocesrecht

Eind 2015 hebben Jacques Claessen en Gert Jan Slump in de *Nieuwsbrief Strafrecht* en het *Tijdschrift voor Herstelrecht* 'herstelrechtelijk Nederland' opgeroepen om na te denken over regels van herstelprocesrecht, die mogelijk zouden kunnen worden opgenomen in het medio 2018 in te voeren nieuwe Wetboek van Strafvordering.¹³ Inmiddels is een werkgroep geformeerd van mensen uit de rechtswetenschap en -praktijk die werkt aan een initiatiefwetsvoorstel inclusief memorie van toelichting dat naar verluidt begin 2017 moet zijn afgerond.¹⁴ Ik hoop oprecht dat bemiddeling hierdoor in de nabije toekomst in de wet niet langer is geformuleerd als een 'slachtofferrecht' is, maar tevens als een 'daderrecht'.¹⁵

Het is vanwege belangen als rechtseenheid en rechtsvorming zeer gewenst dat beginselen van herstelrecht en specifieke regels van daaruit voor de diverse fasen in het strafproces (politie, OM, ZM, executie) in de wet worden vastgelegd. In de praktijk is dan voor alle (niet-)professionele procesdeelnemers van meet af aan helder wat herstelrecht beoogt en kan betekenen in concrete strafzaken. Het helpt de strafrechtadvocaat verzoeken gericht op het bieden van gelegenheid tot onderzoek naar herstelrechtelijke mogelijkheden adequaat te onderbouwen. Op deze wijze komt er mogelijk een einde aan de verschillen in de praktijk waarmee officieren en rechters omgaan met zaken waarin herstelrecht kan worden toegepast. Uit enkele van de hiervoor beschreven praktijkvoorbeelden blijkt immers van een soms niet aanwezige bereidheid om gedurende de vervolgingsfase en tijdens de fase van berechting de verdachte voldoende tijd te bieden om te onderzoeken of partijen op basis van vrijwilligheid een herstelcontact willen aangaan en, zo mogelijk, de bemiddeling uit te voeren. Het is mijn overtuiging dat dit niet eens zozeer te maken heeft met onwilligheid, maar meer met onbekendheid met bemiddeling en het feit dat de ontwikkeling van bemiddeling nog in de kinderschoenen staat.

13 Marc Groenhuijsen deed begin 2016 impliciet ook deze oproep in *Delikt & Delinkwent*.

14 Op 22 maart 2016 is de motie van Tweede Kamerlid Recourt aangenomen, inhoudende een verzoek aan de regering om herstelrecht een structurele basis te geven in het nieuwe Wetboek van Strafvordering op het niveau van politie, officier van justitie en rechter.

15 Met de invoering van art. 51h Sv heeft bemiddeling in het strafrecht een verankering gekregen. Het is opvallend dat het is ondergebracht bij de bepalingen rondom het slachtoffer (titel IIIA).

4 Rol en taakopvatting van de strafrechtadvocaat: juridische ruggengraat met inzet soft skills in breed perspectief

In de tussentijd blijft het voor strafrechtadvocaten in zaken die zich daarvoor lenen van belang zaken na een vertrouwelijk (soms indringend) gesprek te koppelen aan een geschikte bemiddelaar. De strafrechtadvocaat is dan als het ware de 'bruggenbouwer naar herstelrecht'.

Als we als strafrechtadvocaten dit niet doen, maar alleen zien wat op basis van het dossier juridisch gezien aan de orde is zonder tevens oog te hebben voor het sociale verband waarin de mensen die betrokken zijn bij een zaak leven, wat zijn we dan eigenlijk voor een beroepsgroep?

Het is niet 'soft' oog te hebben voor eventuele mogelijkheden tot een vorm van bemiddeling. Ik heb tot nog toe in geen enkel gesprek met cliënten negatieve reacties gekregen wanneer ik sprak over eventuele herstelgerichte initiatieven. Daar zitten óók cliënten bij die uiteindelijk er niet voor kozen een zaak ter bemiddeling te verwijzen. Dat is prima.

Het maakt voor het wel of niet ter bemiddeling voordragen van een strafzaak niet uit hoe ernstig het misdrijf is. Het gaat er in de kern om dat het slachtoffer én de verdachte (dader) iets willen herstellen van het leed dat door het misdrijf is veroorzaakt en dat beide partijen daarvoor open staan.

We moeten wat mij betreft met voormeld te ontwerpen wetsvoorstel en memorie van toelichting niet doorslaan door te reguleren welke zaken zich bij voorbaat wél of juist niet lenen voor bemiddeling. Dat hangt in de praktijk af van veel meer factoren dan alleen de aard van de strafzaak.

Strafjuristen zijn gewend met de juridische bril op (wets)systematisch te denken. Het is voor strafjuristen daarom natuurlijk wennen zich te verdiepen in de voor hen vernieuwende waarden van herstelrecht. Juristen zijn in het verleden hierin ook niet opgeleid. Voor de toekomstige generatie strafrechtadvocaten komt daar zonder twijfel verandering in.

Vaststaat dat voor het goed uitoefenen van een togaberoep het beschikken over kennis van het recht alleen onvoldoende is. Een luisterend oor, een adequaat waarnemingsvermogen en moed horen ook aandacht te krijgen bij de professionele vorming van de strafrechtadvocaat.

De relevantie van dergelijke professionele deugden is mij afgelopen jaren waarin het herstelrecht in ons land is opgekomen in de rechtspraak wel gebleken. Wat mij betreft mogen de strafrechtadvocaten uit hun juridische comfortzone komen en nóg dichterbij de cliënt gaan staan. In gevallen die daarom vragen kan dat door te beginnen met spreken over de waarde van herstel.

Ik lees op dit moment niet of nauwelijks uitspraken in de rechtspraak rond artikel 51h Wetboek van Strafvordering (Sv). Jurisprudentie op dit terrein komt er vanzelf als strafrechtadvocaten als verwijzer richting bemiddelaars optreden en daar in de rechtszaal aandacht aan besteden of mede daarop zelfs uitdrukkelijke standpunten baseren.

Alrik de Haas

Ik ben ervan overtuigd dat politie, officieren van justitie en rechters uiteindelijk de immense (toegevoegde) waarde van het herstelrecht, ook met het oog op de berechting van de strafzaak, gaan inzien.¹⁶

Vooropgesteld blijft dat de ‘strafrechtadvocaat 2.0’ een rolvaste juridische ruggengraat behoudt. Hij werkt voortaan wél met een breder perspectief, namelijk dat van de aanvullende waarde van het herstelrecht. Het gaat de advocaat primair om het belang van de cliënt en die heeft nu juist onder omstandigheden baat bij toepassing van herstelrecht. Dat blijkt uit de hiervoor beschreven praktijkvoorbeelden.

Bij een strafrechtadvocaat die ook rekening houdt met het slachtoffer of nabestaanden, blijkt de verdachte of dader tijdens en na het strafproces veel belang te hebben, zeker als een bemiddeling tussen hen tot een bepaalde regeling heeft geleid.

Strafzaken kunnen vanwege een geslaagde bemiddeling onder omstandigheden (alsnog) eindigen met een buitengerechtelijke afdoening indien de officier van justitie hierover wordt ingelicht, omdat het onderliggende conflict is ‘opgelost’ en een bepaalde vorm van genoegdoening is overeengekomen. Indien een zaak niet buitengerechtelijk wordt afgedaan, is er vanuit de rol van de strafrechtadvocaat voor zijn cliënt ook ‘winst’ te behalen. Zo kan tijdens de strafzitting het resultaat uit de bemiddeling meewegen in de besluitvorming van de rechter op het punt van de strafafdoening. Na een veroordeling kan een eerdere bemiddelingspoging een basis hebben opgeleverd om bijvoorbeeld opnieuw contact tussen slachtoffer en dader mogelijk te maken, met dan het primaire doel aandacht te hebben voor herstel van de onderlinge verhoudingen.

Het is in zijn algemeenheid weliswaar niet de ‘taak’ van de strafrechtadvocaat die de verdachte of dader bijstaat oog te hebben voor het slachtoffer, maar heel menselijk is het wel het belang van het slachtoffer niet volledig uit het oog te verliezen. Het slachtoffer moet minst genomen met begrip en respect tegemoet worden getreden.

Een verdachte heeft er baat bij dat ook zijn rolvaste advocaat dit op de terechtzitting uitstraalt, al is het maar om te voorkomen dat de rechter niet in ongunstige zin rekening houdt met de proceshouding van de verdediging.

In de praktijk dient, om te voorkomen dat het slachtoffer of nabestaanden tegen hun wil of wens worden geconfronteerd met de verdachte of dader en de kans op een uiteindelijke geslaagde bemiddeling maximaal te doen zijn, te worden samengewerkt met professionele (neutrale en onpartijdige) bemiddelaars van de reclasering of SiB. De deskundige strafrechtadvocaat behoudt in de verhouding tot zijn cliënt natuurlijk te allen tijde de regie. De strafrechtadvocaat is in de verhouding tot zijn cliënt *dominus litis*.

16 SiB sloeg de handen ineen met DJI door het houden van Herstelestafettes in Nederlandse gevangenissen vanaf 2014 tot begin 2016: www.youtube.com/watch?v=f4gBLT0vRzk.

Het moment waarop inzet van 'herstelgerichte daden' met de cliënt wordt besproken, is een kwestie van aanvoelen. Het is daarbij telkens zaak om een inschatting te maken van de uitkomst van het strafproces waarin de cliënt zich bevindt. Daadwerkelijk een zaak ter bemiddeling aanbieden vergt met het oog ook op de verdedigingsstrategie timing, waarbij nogmaals gelet op de belangen van alle partijen niet uit het oog mag worden verloren in welke emotionele fase het slachtoffer of de nabestaanden zich bevinden.

5 Tot slot

Natuurlijk blijven er zaken die zich uiterst moeilijk laten bemiddelen, zoals zaken waarbij de verdachte zich pertinent beroept op het zwijgrecht, ontkent, of de verdachte dermate is beperkt c.q. kwetsbaar is dat de betekenis en uitwerking van herstelbemiddeling niet kan worden begrepen. Te allen tijde moet worden voorkomen dat door bemiddeling 'partijen' verder uit elkaar worden gedreven.¹⁷

Strafrechtadvocaten kunnen de cliënt tekort doen als zij een eventuele mogelijkheid tot bemiddelen niet bespreekbaar en desgewenst mogelijk maken. Strafrechtadvocaten moeten alleen zeker niet in alle te bewijzen zaken cliënten proberen te overtuigen en aanmoedigen om onder leiding van een externe professional het contact met het slachtoffer of nabestaanden aan te gaan. Bemiddelingen met voornoemde categorieën cliëntèle zullen niet tot een overeenkomst leiden en dan is er ook voor zowel de cliënt als het slachtoffer geen voordeel te behalen. Bij toepassingen van herstelrecht in de context van het strafrecht gaat het idealiter immers om een win-winsituatie voor alle direct betrokkenen in het strafproces.

Mensen in het strafrecht, of het nu gaat om slachtoffers of daders, hebben vooral baat bij mildere principes zoals herstel en vergeving. Het is belangrijk ervoor open te staan in ieder mens, ongeacht zijn of haar daden, iets goeds te willen ontdekken dat er vaak wel is. Het strafrecht is er niet (alleen) voor vergelding, dat maakt mensen en daarmee de samenleving per saldo alleen maar grimmiger.¹⁸

De concrete toepassing van herstelrecht blijft mensenwerk, ten dienste van *mensen* in het strafrecht. Wanneer (mede) de inzet als strafrechtadvocaat mag leiden tot een geslaagde herstelbemiddeling, dan is niet sprake van een 'kale' strafrechtelijke procedure. De strafrechtadvocaat heeft zijn taak dan ten volle ten dienste van zijn cliënt vervuld.

De strafrechtadvocaat heeft als 'bijkomend voordeel' voor zijn cliënt mogelijk mede als gevolg van een geslaagde bemiddeling bereikt, dat de rechter komt tot

17 De strafrechtadvocaat is vanwege de maatschappelijke rol en als onderdeel van de samenleving aan slachtoffers en nabestaanden verplicht niet bij te dragen als ware aan secundaire victimisatie, door in het kader van herstelbemiddeling het slachtoffer of de nabestaande (onbewust) een negatieve sociale interactie met de verdachte/dader mee te laten maken.

18 Een slachtoffer-dadercontact geeft de dader inzicht en verkleint waarschijnlijk de kans op herhaling.

Alrik de Haas

een andere soort straf of een beperktere strafmaat, en misschien dat de cliënt tevens is afgeholpen van een (levenslang) schuldgevoel.

Voor de strafrechtadvocaat geldt gelet op zijn rol als bruggenbouwer naar het herstelrecht dan zeker wat de Chinese filosoof Confucius (551-479 v. Chr.) als levensles achterliet: *'Choose a job you love, and you will never have to work a day in your life.'*